

Disciplines

economics, finance, business administration, econometrics, tourism, foreign trade, labor economics, agricultural economics, engineering economics, political science, public administration, local government issues, urbanization, social services, international relations, health management, logistics management

KIR HAYATI İLE KENT HAYATI ARASINDAKİ DEĞİŞEN GÖÇ İLİŞKİSİ

The Changing Migration Relationship between Rural Life and Urban Life

Kutlay Yağmur SARIÇİÇEK ^{ID}

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi, yagmur.kutluay@gmail.com Nevşehir/Türkiye

SARIÇİÇEK, K. Y. (2019). “Kır Hayatı İle Kent Hayatı Arasındaki Değişen Göç İlişkisi”, International Journal of Academic Value Studies, Vol:5, Issue:1 (5th Year Special Issue); pp:175-185 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

*This article was checked by
iThenticate*

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
26/11/2018
Makale Yayın Kabul
Tarihi
The Published Rel. Date
26/01/2019

Anahtar Kelimeler

Kır, Kent, Göç, Kırın
İtici- Kentin Çekici
Nedenleri

Keywords

Countryside, City,
Migration, Push and pull
factors of rural and
urban life

ÖZ

Nüfus, yaşamsal şartlar ve çevresel şartlar gibi nedenlerle yaşam alanları kır ve kent olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu farklılıklar bireyleri bir yaşam alanından iterken diğer yaşam alanına çekmektedir. Bu itme-çekme faktörlerinin etkisiyle aralarında göçler yaşanmaktadır. Çok uzun yıllar boyunca sürekli kırdan kente göçler yaşandığı görülmektedir. Ancak son yıllarda bu durumun değiştiği ve artık insanların kentsel alandan kırsal alana göç ettiği görülmektedir. Bu çalışmada ise kırsal yaşam alanlarından kentsel yaşam alanlarına olan göçlerin nedenleri, bu göçler sonucunda oluşan olumsuz yaşam şartları ve bunlara bağlı olarak artan kentsel yaşam alanlarının itici, kırsal yaşam alanının çekici yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle kır ve kent kavramlarının literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında göç kavramının tanımı bağlamında göç edilen yerlerin itici ve çekici nedenlerine yer verilmiştir. Kısıtlı zaman nedeniyle itici ve çekici nedenlerin neler olduğu ve toplumları nasıl etkilediğine dair uygulamalı alan çalışması yapmak mümkün olmadığı için çalışma literatür taraması tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Literatür taraması ile konu ve kavramlarla ilgili daha önce alanda yapılmış çalışmalar eleştirel bir bakış açısı ile incelenmiş ve bilimsel bilgiler çerçevesinde çalışma oluşturulmuştur.

ABSTRACT

Due to reasons such as population, life conditions and environmental conditions, the habitats are divided into two as rural and urban areas. These differences attract individuals from a living space and attract other living spaces. Due to these push-pull factors, migrations are experienced. For many years, it has been observed that there are continuous migrations from rural to urban. However, this situation has changed in recent years and it is seen that people migrate from cities to rural areas. In this study, the reasons of migrations from rural areas to urban living areas, negative living conditions resulting from these migrations the impulses of the urban life area and the attractive aspects of rural life area were tried to be revealed. In this context, first of all, the literature and the concepts of rural and urban are searched. Afterwards, in the context of the definition of migration, the impulses and attractive aspects of the places migrated are explained. Because of the limited time, it is not possible to apply the applied field study on the reasons of the impulses of the urban life area and the attractive aspects of rural life area and how it affects the communities. The literature review and the studies on the subjects

and concepts in the field have been examined with a critical point of view and the study has been formed within the framework of scientific information.

1. GİRİŞ

Yerleşim yerleri kırsal alanlar ve kentsel alanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Her ülkenin bu alanları, sınırlandırmasında ve adlandırmasında kullandığı ölçütler farklıdır. Kimi ülkeler nüfus büyüklüğüne göre ya da nüfus yoğunluğuna göre kriterler belirlerken kimi ülke de yönetim şekli ya da geçim kaynağına göre yaşam alanlarını sınıflandırmakta ve adlandırmaktadır. Türkiye’de ise bu ayrım, TDK’ye göre; üretim etkinliklerine göre ayrım yapılırken, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda nüfus büyüklüğüne göre ayrım yapılarak yaşam alanları adlandırılmaktadır (Kayıcı, 2009, s.25).

Farklı nüfus sayısına, farklı çevresel ve yaşamsal şartlara sahip olan kırsal ve kentsel alanlar arasında her zaman karşılıklı değişimler söz konusu olmaktadır. Bu değişimlerden dolayı da devamlı kır ile kent karşılaştırılmaktadır. Kır ve kent arasında yapılan karşılaştırmalarda sürekli olarak kentin olumlu yönlerinin vurgulanması, gerek gönüllü gerekse zorunlu olarak çok sayıda göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu göçler zaman içerisinde kırın daha da gerilemesine neden olmuş ve kentin de gelişmesine katkı sağlamıştır. Ancak yakın zamandan itibaren kırdan kente yapılan göçlerin çok fazlalaşması, kentte kaynakların tükenmeye başlaması, yaşam alanlarının çarpıklaşmasından ötürü kentin görülen gelişmeleri durma noktasına gelmiş ve artık insanlar temiz hava, organik gıda, doğal yaşam koşulları vb. arzular ile kentten kıra dönüşler yapmaya başlamıştır. Bu dönüşlerin başlaması da kırsal alanların zamanla yok olacağı düşüncelerini çürütmüştür. Ezcümle, kırsal alan ile kent arasında görülen göçlerin kırsal hayatı tamamen yok etmemiştir. Zaman ve değişen şartlar bağlamında itici-çekici faktörler değişmiş ve kentten kırsal yaşam alanlarına göçler başlamıştır.

2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

İnsanlığın var oluşundan itibaren içinde bulunduğu şartların her zaman ‘daha iyisi’ olmalı algısıyla içinde bulunduğu arayış süreciyle beraber artan ihtiyaçları doğrultusunda göçler gerçekleştirmektedir. Bu nedenle tarih boyunca nedenleri ve nitelikleri farklı olan çok sayıda göçler yapılmıştır. Kavimler Göçü, 15. yüzyılda gerçekleşen ‘Yeni Dünya’ ya yapılan göç, beyin göçleri vb. bilinen ve bilinmeyen birçok çeşitte göç bulunmaktadır. Bu göçlerin her birinin nedenini, etkisini ve sonuçlarını tek bir çalışma da ele almak oldukça güçtür. Bu nedenle bu çalışma da sadece kırsal yaşam alanı ile kentsel yaşam alanları arasındaki göç ilişkileri ele alınmıştır. Kırsal yaşam alanları ile kentsel yaşam alanları arasında yapılan bu göçlerin neden olduğu kişisel ve bölgesel değişimlerle beraber sonuçları da ele alınan bu çalışmada, 1960’lı yıllarda Markistlerin savunduğu, kırsal yaşam alanlarının yok olacağı tezi, gerek halkın değişen arayışları sonucunda gerekse yapılan devlet politikaları sonucunda gerçekleşmediği rakamsal verilerle desteklenerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Veri toplama teknikleri bağlamında alana inerek değişim sürecini uygulamalı olarak ortaya koymak mümkündür. Ancak kısıtlı zaman sebebiyle yazılı kaynak tarama tekniği ile hazırlanan bu çalışma da, öncelikle belirlenen anahtar kavramların -kır, kent ve göç- tanımlarına yer verilmiştir. Yapılan tanımlamalar doğrultusunda göç sürecinin nedenleri, etkisi ve sonuçları ele alınmıştır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, kent hayatı ile kır hayatı arasındaki göç ilişkisini ortaya koyabilmek için öncelikli olarak kır, kent ve göç kavramlarının tanımları yapılmıştır.

3. 1. Kır

Üretim yöntemlerinin, yaşam şartlarının, ikili ilişkilerin, kültürlerin vb. birçok unsurun kentlerden farklı olan kırın tanımlanmasında dünya genelinde ortak bir tanım yoktur. Her ülke de farklı nitelikler üzerinden yapılan çeşitli kır tanımlarından bazı şu şekildedir: Finlandiya’ da kırsal alanlar kalkınma tipine göre gruplara ayrılıp tanımlamalar yapılırken, Kanada, Yunanistan, Yeni Zelanda, Portekiz gibi daha birçok ülke nüfus yoğunluğuna göre ayrım yaparak tanımlamalar yapmaktadırlar. Ülkelerin bu benzerliklerine göre OECD ve AB kabul gören standart tanımlar yapmışlardır. AB’nin yapmış olduğu tanım iki aşamalıdır. İlk aşamada idari sınırlar nüfus yoğunluğuna göre ayrılmaktadır. Km² başına 150 kişiden az sayıda kişide yaşıyorsa bu alanlar kırsal alana giriyor ve ikinci aşamada bu kırsal alanlar belirli yüzdeliklere göre “kırsallığı baskın, kırsal ve kentselliği baskın bölgeler” olarak ayrım

yapılmaktadır (Aydınlı ve Çiftçi, 2015, s.193). 1988 yılı itibari ile OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ise kırsal alanın tanımını yaparken nüfus kriterini temele koyarak tanımlama yapmaktadır. OECD'nin yapmış olduğu kırsal tanımında, km² başına 150 kişi düşüyorsa eğer o bölge kırsal alandır (Kayıkcı, 2009, s.24). Türkiye'de ise ortak olarak kabul gören Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu kır tanımıdır. Bu tanıma göre, nüfusu 20 binden az olan yerleşim yerleri kırsal alanlardır (Aydınlı ve Çiftçi, 2015, s.194). Kırsal Kalkınma Politikaları Alt Komisyonu Raporuna göre ise kent; "Nüfus yoğunluğu düşük, insani gelişimin unsurları olarak sayılan gelir düzeyi, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı az, gelir getirici faaliyetleri daha çok doğal kaynaklara ve iklime bağlı ve sosyal-kültürel yapı üzerinde geleneklerin egemen olduğu alanlar kırsal alan olarak tanımlanmıştır." (Akt. Çelik, 2006, s.23). Bir başka kırsal alan tanımına göre ise, "Tarımsal üretimin yerel ekonomiye hâkim olduğu alanları veya tarımsal üretim aracının mülkiyeti ile toplumsal yeniden üretimin ve ilişkilerin belirlendiği bir toplumsal yapılanmayı, son olarak da nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu alanları ifade etmektedir." (Aydınlı ve Çiftçi, 2015, s.193).

Sosyolojik olarak kır tanımında ise, kırdaki nüfus yoğunluğunun az olduğu, kas gücüne dayalı tarımsal faaliyetlerin yapıldığı, ikili ilişkilerin yüz yüze ve samimi olduğu ve kendine özgü bir kültürünün olduğu belirtilmektedir (Arslan ve Çağlayandereli, 2016, s.378).

Yapılan bu tanımlamalardan hareketle kırsal yaşam alanları için nüfus yoğunluğunun az olduğu, tarımsal üretimin yapıldığı, gelir düzeyinin düşük olduğu ve eğitim, sağlık gibi haklardan fazla yararlanılmadığı, yerlerdir denilebilir. Ancak kırsal alanlar, sunduğu yaşam koşullarının alt seviyede olmasına rağmen doğanın insanıya verdiği ürünleri taze ve katkısız olarak tüketme, temiz havaya sahip olmak, stresten, trafikten, gürültüden uzak olmak gibi birçok şansı da sunan sakin ve dinlendirici bir yaşam alanıdır (Kurt, 2006, s.12).

3. 2. Kent

Kent, kırsal alanların çeşitli nedenlerle nitelik değiştirmesi sonucu meydana gelen yaşam alanlarıdır. Günümüzde dünya genelinde de oldukça fazla görülen bu yaşam alanlarının kesin çizgilerle belirlenmiş ortak özellikleri olmadığı için çok çeşitli tanımları mevcuttur. Öyle ki ülkemizde bile kent tanımlaması yapılırken Devlet İstatistik Enstitüsü 20.000 kişinin yaşadığı yer olarak tanımlarken, Bayındır ve İskan Bakanlığı 10.000 kişinin yaşadığı yer olarak tanımlamaktadır (Durguter, 2012, s.1054). Ruşen Keleş'in kullandığı Kentbilim Terimleri Sözlüğü" nde yer alan kent tanımına göre ise; "Kent, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi olarak tanımlanabilir" (Akt. Koç, 2007 s.4). Kent tanımının farklılığı bilim dallarının ilgi alanına göre de değişiklik göstermektedir. Örneğin ekonomistlere göre kent, tarım dışı üretimin ve gelişmiş ticaretin, gelişmiş endüstrinin olduğu yaşam alanlarıyken demograflara göre kent, belirlenen nüfus sayısı kadar kişinin bir arada yaşadığı ve yönetsel yapısını tamamladığı bölgelerdir. Sosyologlar ise kenti tanımlarken iş bölümü, örgütlenme, sahip olunan kültür bakımından ele almaktadır. Öyle ki Mübeccel Kıray kent tanımı yaparken öncelikle feodal toplum kenti ve modern toplum kenti şeklinde bir ayırım yapmaktadır. Yaptığı ayırma göre ise; feodal toplumlarda kent, "[...] pazar merkezidir. Ekonomik hayat bakımından bölünme ve uzmanlaşma çok azdır [...] ". Modern toplum yapılarının kentleri ise, "[...] sanayi, toplama- dağıtma ve mali idari merkez fonksiyonuna sahiptir. Bu kentler de merkezde iş alanları bulunmaktadır ve kentte asıl canlılığı burası verir. Bundan sonra iş yerleriyle konutların karışık olarak bulunduğu bölgeler yer alır. Bunu ucuz bölge konutları, sonra da orta sınıf konutları izler. En dış halka da ise ağır sanayi bölgeleri ve zengin konut bölgeleri yer almaktadır." (Erip, 1998, s.16-17). Demograflar gibi nüfus ekseninde kent tanımı yapan Birleşmiş Milletler' e göre kent; "20.000 den yukarı nüfuslu yerler kent, 100.000 den yukarı nüfuslu yerlere büyük kent, 500.000 den yukarı nüfuslu yerlere metropol altındaki kent, 1.000.000 den yukarı nüfuslu yerler metropoliten merkez, 2.500.00 den yukarı nüfuslu yerlere metropoliten alan ve 12.500.000 den yukarı nüfuslu yerler metropoliten bölge" adını vermektedir (Erip, 1998, s.18).

Durguter çalışmasında yer verdiği, çeşitli tanımları yapılan "kent" kavramının belirli özelliklerine göre oluşturulan modellerine yer vermiştir. Bu kent modelleri içerisinde çalışmanın konusuna uygun olan "bahçe kent" ve "kırsal kent" modelleridir. 1919 yılında Howard' ın ortaya koyduğu "Bahçe Kent" ideali, "hızlı ve yoğun kentleşmenin ekonomik ve toplumsal sakıncalarını gidererek mekânsal

örgütlenmeyi özeksizleştirimi sağlamayı” (Çınar, 2000, s.28) amaçlamıştır. Bu modelde, endüstrinin gelişmeye başlaması ile kırdan kente göçler çok hızlı ve yoğun olduğu için kentte çok kısa sürede problemler oluşmaya başlamıştır. Bu problemleri olabildiğince aza indirebilmek için herkese eşit mesafede olan üç mıknatıs -“Üç Mıknatıs” çizelgesi- kullanılmıştır. Birinci mıknatısta kentin bütün olumlu ve olumsuz şartları bir aradadır. İkinci mıknatısta kırın işsizlik, doğal afetler gibi olumsuz şartları ile temiz hava, doğal güzellikler gibi olumlu yönleri bir arada verilmiştir. Kır-kent adındaki üçüncü mıknatısta ise, kır ve kentin olumlu özellikleri yer almaktadır. Tam ortada yer alan halkın hangi mıknatısa çekileceği görülebilmektedir (Çınar, 2000, s.41).Ülkemizde Karadeniz ve Kütahya, Yeşilçay beldesinin yerleşim örneği bahçe kent modeline örnektir. 1971 yılında Weitz tarafından sunulan kırsal kent modeli, kentleşme sürecinde aşırı yığılmayı önlemenin yanı sıra tarımla sanayiye de bütünleştirerek tarımsal gelişmeyi de sağlamayı da amaçlamıştır (Durtuger, 2012, ss. 1058-1059).

Weber’e göre en mükemmel kentler, pazar yeri, tahkimat, kendine ait mahkeme, en azından kısmen özerk hukuk, kısmen de özerklik ve bağımsız olma özelliklerine sahip olmasıyla oluşmaktadır (Bal, 2008, s.211).

İlhan Tekeli ise, bir kentin oluşabilmesi için belli aşamalardan geçerek belli değişkenleri kazanması gerektiğini belirtmiştir. Bu değişkenlerden temel nitelikte olanlarını, önem sırasına göre şu şekilde ifade etmiştir:

(i)Üretim Özelliği: Tamamen tarımsal olandan, tamamen tarım dışı olana kadar üretimin özelliğini gösteren değişken. Tarım dışı üretimin toplam üretim içindeki oranı ile ölçülebilir (tarım dışı üretim deyimini, hizmet üretimini de kapsamaktadır).

(ii)Büyüklik: Nüfusla ölçülebilir.

(iii)Yoğunluk: Birim alanda oturan nüfusla ölçülebilir.

(iv)Heterojenlik: Çok işlevlilik, her tür görünümde çeşitlilik. Toprak kullanma işlevlerinin çeşitliliği ile ölçülebilir. Birim olarak, örneğin bir yerleşme için alınan, ayrıntı düzeyinde gözlenen değişik araç kullanma tipleri sayısının, yine baz olarak alınacak uygun büyüklükteki bir sayı (örneğin 1000) içindeki oranı kullanılabilir.

(v)Bütünleşme: Ulaşım ve haberleşme yoluyla gerçekleşen insan ilişkilerinin, söz konusu yerleşmenin coğrafi alanına ne biçimde dağıldığını ve bu ilişkilerin yoğunluğunu gösteren değişken.” (Akt. Deringöz, 2017,s.4). Bu nitelikleri kazanıp kent olarak adlandırılmaya başlanılan yaşam alanları bir nevi kırsal alanlardan da farklılığını ortaya koymaya başlamaktadır.

Kentlerin, kırsal alanlardan bu boyutlarda farklılaşmaya başlayarak özgünleşmesi halk nezdinde çekici hale gelmektedir. Bu nedenle de yakın zamana kadar göçler hep kente doğru olmuştur.

3. 3. Göç

Neolitik devirden itibaren insanlığın yaşam parçası olan göç, 12. yüzyılda fiziki çevre ile nüfusun değişmesiyle ve 18. yüzyılın sonlarında görülen şehir ve endüstri devrimiyle boyut ve şekil değiştirerek yeniden yapılanmıştır. Ortaçağ’da görülen kavimler göçü, katliamlar, savaşlar gibi nedenlerden dolayı göç etmek yerine artık göç etme sebepleri değişmiştir (Ortaylı, 2005, ss.19-20). İnsanlar, yaşamlarını idame ettirmek için, barınacak yer, beslenecek besin bulma gibi arayışlar içerisinde oldukları için ve beklentileri ile arzuları zamanla değiştiği ve sürekli arttığı(Cansever, 2012, s.17) için zaman zaman yaşadıkları yeri değiştirmektedirler. Birleşmiş Milletler’ e göre yer değiştirme durumunun göç olarak kabul edilebilmesi için kişilerin o bölgede en az bir yıl süre ile yaşaması gerekmektedir (Cansever, 2012, s.19). Göç olarak adlandırılan bu yer değiştirme şekillerinin farklı çeşitleri olduğundan dolayı birçok farklı tanımla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Göç, ”coğrafi mekan değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir.” (Sağlam, 2006, s.34). “Doğanay’ a göre göç nüfusun; devamlı yaşam bölgelerini kişisel olarak aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketleri olarak tanımlamıştır” (Akt. Cansever, 2012, s.17). Yusuf Adıgüzel’in tanımı ile göç:”[...] insanların, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir. Bu yer değiştirme uluslararası bir sınırı geçmek biçiminde olabildiği gibi, aynı devlet içinde de olabilir. Göçün biçimi (gönüllü/zorunlu, geçici/sürekli, iç/dış, bireysel/kitlesele vb.) ne olursa olsun her türlü nüfus

hareketleri (mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmişler, sürülmüşler, ekonomik göçmenler vb.) göç tanımı içerisinde kendine yer bulur.” (Adıgüzel, 2016, s.3). “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir.” (Perruchoud, 2009, s.22). Aktarılan bu göç tanımları çerçevesinde, göçün nüfus kaynaklı ve değişim temelli olduğu söylenebilmektedir.

Yapılan göçler, yapıma biçimine göre, yapıldığı yere göre, yapıldığı süreye göre ve daha birçok değişkenden kaynaklı farklı çeşitlere sahiptir. Bu çeşitleri ise şu şekildedir:

3. 3.1. Göç Çeşitleri

Göçe neden olan faktörler, göçün yapıldığı mekanlar, süresi ve yoğunluğu farklı olduğu için göçün çeşitleri bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Örgütü bu farklılıklar doğrultusunda altı çeşit göçten (Özkan, 2018, s.49) bahsederken Petersen göç etme bağlamında dört çeşit göçten bahsetmektedir (Biçim, 2012, s.39).

Yalçın, belirlenen bütün göç çeşitlerini ise çalışmasında genel başlıklar altında şu şekilde vermiştir:

Ficther' e göre göçün şeklini belirleyen faktör iradedir. Bu göçler gönüllü ve zorunlu göçler olarak ikiye ayrılır.

- **Gönüllü Göç/Zorunlu Göç:**

Gönüllü göç, göç etme kararı bireye aittir.

Zorunlu göç, göç etme kararında ve süreci bireyin kararlarına bağlı değildir.

Göçün yerleşme süreleri esasına dayalı olarak şekil değiştirdiği göçler geçici ve sürekli olarak ikiye ayrılır.

- **Geçici Göç/Sürekli Göç:**

Geçici göç, belirli süre sonra eski yaşam yerlerine dönülmesi planlanan göçlerdir. Sürekli göç, göçe karar verirken akılda geri dönme fikri yoktur.

Göçün ülke sınırları esasına göre şekil değiştirdiği göçler ise iç ve dış olarak ikiye ayrılır.

- **İç Göç/Dış Göç:**

İç göç, ülke sınırları içinde yapılan göçlerdir.

Dış göç, ülke sınırları dışına yapılan göçlerdir.

Göçün yoğunluğu esasına dayalı olarak da göçler bireysel ve kitlesel olarak ikiye ayrılır.

- **Bireysel Göç/Kitlesel Göç:**

Bireysel göç, yalnız başına ya da aile yapılan göçlerdir.

Kitlesel göç, grup şeklinde yapılan göçlerdir. Örneğin ilkel zamanlardaki kabile göçleri (Yalçın, 2004, ss.13-15).

Yapılan bu göç çeşitlerinin tanımı doğrultusunda Türkiye’de en yaygın görülen göçler, kırdan kente yapılan göçlerdir. Yapılan bu göçler ülke sınırları içerisinde yer alması nedeniyle iç göç olarak adlandırılırken yoğunluğu itibari ile de genellikle ailece yapıldığı için bireysel göç niteliği taşımaktadır.

3. 4. Kuramsal Çerçeve

Yapılan göçlerin neden ve süreçlerine göre ortaya konulan farklı kuramlar bulunmaktadır. Bu kuramlar içerisinde iç göçlerin yapıma nedenleri ve süreçlerini bilimsel olarak ilk kez ele alan E.G. Ravenstein’dir. Ravenstein’ in ortaya koyduğu göç modeli ve kanunları göç edilen iki yer arasındaki itici-çekici faktörleri ortaya koymaktadır. Ravenstein, göçleri kırım itici kentin çekici özelliklerine göre ele alırken, göçün sebebin tek faktörlü olmadığını belirterek nüfus artışı, yetersiz yaşam şartları, ağır vergilendirme, tehdit ya da zorlamaların da göç etme faktörleri olarak da göstermektedir. Ravenstein’ in itici-çekici faktörleri açıkladığı göç kanunları şunlardır:

- Genellikle kısa mesafeli göçler yapan göçmenler için ticaret ve endüstri merkezleri çekici faktördedir. Genellikle göçler bu merkezlere yapılmaktadır.

- Gelişen ve büyüyen kentlerde, yerliler hızla kırsaldan kentlere göç ederken boşalan kırsal alanlara da uzak mesafeden gelen göçmenler boşalan kırsal alanlara göç etmektedir. Böylelikle kentteki gelişme katmanlı olarak kentin her yerinde hissedilmektedir.
- Göçlerde görülen itme süreci, çekme sürecinin tersidir, farklı gibi görünse de süreçte aynı özellikler görülmektedir. Her ikisinde de ortak olan amaçtır. Bu amaç, göç edilen yerlerdeki olumları şartlara sahip olabilmektir.
- Uzun mesafeden göç eden göçmenler genellikle ticaret ve endüstri merkezlerini tercih etmektedirler.
- Kentlerde yaşayan yerli halk, kırsalda yaşayan halka göre göç etme meyilleri daha azdır.
- Kıyaslama yapıldığında kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etmeye meyillidir.
- Gerçekleşen bütün göç dalgalarının sonucunda, yoğun göç alan yerlerin aynı zaman da yoğun göç veren yerlerdir (Başar, 2015, s.10, Apak, 2014, s.16).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınan, kır ile kent arasındaki göçlere sebep olan itici ve çekici faktörler, bu kuramdaki kanılara dayanmaktadır.

4. Göç Bağlamında Kır- Kent İlişkisi

Kır ile kent arasındaki göç etme durumunun karşılaştırmaları oldukça eskiye dayanmaktadır. Öyle ki Tönnies'in yaptığı Gesellschaft/ Gemeinschaft ayrımı; Redfield'in Folk Toplumu/Kent Toplumu; Durkheim'in Mekanik Dayanışma/Organik Dayanışma; İbn-i Haldun'un Bedevi/ Hadari Cemiyet ayrımları bu farklılaşmaları açıklamaya yönelik yapılan sınıflandırmalardır (Özensel, 2018, s.48).

Batı'da kırdan kente göç Sanayi Devrimi'nin etkisi ile 1950'li yıllarda hızla artmıştır. Sanayinin ihtiyaç duyduğu istihdam için kırsal alanlardan kente kitlesel halde göçler görülmüştür. Türkiye'de ise gerçek anlamda göçler, II. Dünya Savaşı sonrasında temel sebebinin tarımdaki makineleşmenin olduğu, şehir merkezlerine yapılan göçlerdir (Ortaylı, 2005, s.20). Bu bağlamda Türkiye'de hakim olan göçler, kırsal alandan kentsel alana yapılan iç göçler olmuştur. Gelişen sosyo-ekonomik politikaların etkisiyle kırdan kente görülen göçler, göç dalgalarını oluşturmuştur. "Akşit'e göre Türkiye'de iç göçler 1950 öncesi, 1950-1985 arası ve 1985 sonrası olmak üzere 3 temel tarihsel aşamadan geçmiştir.

1. 1950'lere kadar Türkiye, köyün modernizasyonu ve ulus devletinin oluşum sürecinde Anadolu'ya göçen bazı grupların iskanını gibi konularla ilgilenmiştir.
2. 1950-1985 arası dönemde, Türkiye nüfusu köyden kentlere ve/veya Anadolu kentlerinden büyük kentlere akarak harmanlanmıştır.
3. 1985 sonrası dönemde ise, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden büyük kentlere zorunlu göç akını yaşanmıştır[...]" (Akt. Adıgüzel, 2016, s.40).

Yapısal değişimin sonucu olarak Türkiye'de görülen bu iç göçlerin sonucunda, kır-kent dengesizliği, iş gücündeki arz ve ücretteki taleplerde dengesizlikler, kırın itici kentin çekici yönleri vb. etkenler yapılan göçlerin arka planındaki belirleyici unsurlarındandır (Bal, 2008, s.115).

Tablo1. Kırdan Kente Göç

Kırdan Kente Göç	
Kırın İtici Yönleri	Kentin Çekici Yönleri
1. Tarımda makineleşme	1.Yüksek gelir ve iş imkanları
2. Tarımsal toprak yetersizliği	2. Sağlık sorunlarına gelişmiş çözümler
3. Düşük Gelir ve İşsizlik	3.Gelişmiş eğitim şartları
4. Güvenlik sorunu (terör/kan davası)	4. Gelişmiş teknoloji
5. Sağlık sorunlarında yetersiz çözüm	
6. Eğitim şartlarında yetersizlik	

Kırın itici yönlerinden olan tarımda makineleşme ve bunun sonucunda oluşan boş iş gücü, hızlı nüfus artışı, güvenlik sorunu, teknolojik sebepler, sağlık sorunları, eğitim olanaklarının yetersizliği, iklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri gibi birçok neden sayılabilirken, kentin çekici yönleri olarak da itici yönlerin karşıt durumları sayılabilmektedir. Kırın itici- kentin çekici yönlerinin hepsini ekonomik, politik, tarım alanındaki gelişmeler, ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmesi ve sosyo-psikolojik nedenler olmak üzere 5 başlık altında inceleyebiliriz. Yusuf Adıgüzel bu 5 başlığı şu şekilde açıklamaktadır:

- A. Ekonomik Nedenler:** Savaş, sürgün, siyasi baskılar, kıtlık vb. nedenler dışında çoğunluklu olarak göçün tercih sebebi ekonomiktir. Özellikle kırdan kente olan göçlerin çok büyük bir kısmı tarımda makineleşmeden kaynakları ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Çünkü kırdan yapılacak iş alanı kısıtlı, çalışılacak iş yok denecek kadar azdır. Bundan dolayı da insanlar kente iş bulma amacıyla göç etmektedirler (Adıgüzel, 2016, s.46).
- B. Politik Nedenler:** 1948-1952 yıllarını kapsayan dönemde 16 Avrupa ülkesine verilen Marshall yardımlarıyla tarımda mekanizasyon artmış, traktör girmiştir ve bu sayede birçok yeni alanlar tarıma açılmıştır (Özensel, 2018, ss.126-127). Ancak bu gelişmeler, tarımda çalışan köylüyü toprakta tutmak yerine, göçü tetikleyen unsurlar oldu (Adıgüzel, 2016, s.46).
- C. Tarım Alanındaki Gelişmeler:** Toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı, kişi başına düşen tarımsal gelirin düşük olması, kullanılan teknolojinin yetersizliği, tarımda makineleşmenin emeğin yerini alması vb. nedenlerden kaynaklı gerek Marshall yardımları olsun gerek buğday fiyatlarının piyasa fiyatlarının üstünden çiftçiden alınması olsun kırdan kente olan göç engellenememiştir (Adıgüzel, 2016, s.47).
- D. Ulaşım ve İletişim İmkanlarının Gelişmesi:** Ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler de kırdan kente olan göçü tetiklemiştir. Radyo ve televizyonun yaygınlaşmasıyla kentteki gelişmeler kolayca takip edilmeye başlanmış ve kentteki tanıdıkları ile de iletişim kolaylaştığı için oradaki yaşamı doğrudan öğrenip göç etme süreçlerini hızlandırmıştır (Adıgüzel, 2016, s.48).
- E. Sosyo-Psikolojik Nedenler:** Kentin çekici yönleri sosyo-psikolojik nedenler olarak adlandırılabilir. Kentli olma arzusu, sağlık, eğitim, kültürel vb. alanların sunduğu olanaklar kentte iyi düzeyde olduğu için göç etme nedenleri arasında yer almaktadır. Göçü başlatan nedenler olmamakla birlikte süreci hızlandıran nedenlerdir (Adıgüzel, 2016, s.48).

Bu sebepler kentlere yapılan göçleri arttırdığı gibi göç etme süreçlerini de hızlandırmıştır. Kırdan kente göçlerin yaşanması zaman içerisinde kentlerin yapısında değişimlere sebep olmuştur. Özellikle 1950-1985 yılları arasında kırdan kente göçün oldukça fazla olması var olan kentsel yapının düzenini bozmuştur. Kırdan iş bulma umudu ile büyük kentlere maddi yetersizliklerle göç eden insanlar ilk zamanlar apartman dairelerinde kalamamışlar ve boş buldukları arazilere bir gece gibi çok kısa sürelerde gecekondular adı verilen evler yapmışlardır. Birleşmiş Milletler' in "geçici yerleşimler" olarak adlandırdığı bu gecekondular birer enformel yapılardır. Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan sonra artış gösteren gecekondular, her ne kadar şehrin merkezine uzak, kent çevresinde kurulsun da zaman içerisinde genişleyen kentin iç dairesinde kalmıştır (Bal, 2008, s.117). Yapılan bu gecekonduların sayısının hızla artması ve plansız yapılması çarpık kentleşmeye sebep olmuştur ve kentlerin düzenini bozmuştur. Kırdan yaşanan hayatın aynısı kentte de devam ettirilmek istenilmiş ancak kentliler buna müsaade etmemiştir. Eski kimliklerinden, yaşam biçimlerinden kopamayan ve bir anda yeni yaşam şartlarını benimseyemeyen göçmenlerde bunalımlar, psikolojik sorunlar oldukça fazla görülmeye başlanılmış ve "arabesk kültür" denilen acı, şiddet, mutsuzluk içeren eserler ortaya konmaya başlanmıştır. Bu ve benzeri sorunları çözebilme, toplumda dengeyi kurabilme adına M. Kıray "tampon mekanizma"yı oluşturmuş ve hemşerilik gibi durumları tampon mekanizmalar olarak adlandırmıştır (Kaçmazoğlu, 2017, s.401). Tampon mekanizmalar ile kırdan göç eden kişiler kente oryantasyon sürecini daha kolay atlarmaya başlamıştır ancak yaşanan olumsuzlukları tamamen ortadan kaldıramamıştır. Kentlere yapılan bu göçler sonucunda kentlerin nüfusundaki yoğunluk oldukça artmıştır. Bu yoğunluktan kaynaklı olarak yaşanan sorulardan dolayı artık kentlerde itici faktörler görülmeye başlanmıştır. Bu süreçte kırsal alanlarda görülmeye başlayan tarımsal gelişmeler, kaynak kullanımının üretici başına düşen oranının artması ve buna bağlı organik üretimin artması gibi nedenler kırsal çekici hale getirmiş ve kırsal alanlara göçler yaşanmaya başlamıştır. İlk olarak da 1995-2000 yılları arasında nüfusun %20,6' sını kentten köye göç etmiştir (Güreşçi, 2010, s.80).

Göçler bu itici faktörlerin etkisi ile yön değiştirerek kırsal alanlara doğru yapılmaya başlamıştır. Kentte meydana gelen itici faktörler ve kırdan oluşan çekici faktörleri ise aşağıdaki tabloyla özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo2. Kentten Kıra Göç

Kentten Kıra Göç	
Kentin İtici Nedenleri	Kırsal Çekici Nedenleri
1.Çarpık kentleşme	1. Teknolojinin ilerlemesi
2.Sağlıksız hava ortamı	2. Tarıma teşvik amaçlı devlet desteğinin artması
3. Kaynak yetersizliği	3. Güvenilir gıda arayışı
4. Topluluk duygusunun yok olması	4.Mazot,gübre desteği
5. Kültürel unsurların yozlaşması	5.Hayvan yetiştiriciliğinde ıslah projelerinin yapılması
6.Kültür çatışması	6. Hane başına düşen arazi miktarı arttı
7.Suç oranlarında artış	7. Su kaynaklarını kullanabilme oranı arttı
8.Eğitim, sağlık vb. temel haklardan faydalanamama	

1940'larda ülkemize giren kırsal sosyolojisinde,1960'larda Marksist düşüncenin hakimiyetiyle yapılan araştırmalarda kırsal alanların yok olacağı, küçük üreticilikten tarımsal işletmelere geçileceği düşüncesi savunulmaktadır. Fakat yapılan tarım politikaları, kalkınma planları girişiminde bulunmuş ancak köyün yapısını düzeltmeye yönelik olmadığı için girişimler başarılı olamamıştır. Bu başarısızlıktan dolayı da kırdan kente göçler görülmektedir. Avrupa Birliği ile olan müzakere sürecinde önem verilen konulardan birisi de tarım sektörü olmuştur. Bu nedenle de Türkiye tarım politikalarında tekrar düzenlemelere gitmiştir. 2000 li yılların başından itibaren IMF'ye verilen söz doğrultusunda destek politikaları verilmeye başlanılmış ancak bu destekler başarısız olmuştur ve devlet politikalarında değişiklikler yapmıştır(Özensel, 2018, ss.199-200). 1960'tan sonra beşer yıl arayla

devletin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmak amacıyla hazırladığı kalkınma planları kırsal alanları iyileştirmeye yönelik çalışmaları içerse de pek başarılı olunamamıştır. Ancak Avrupa Birliği sürecinde ilerleme raporunda tarımsal düzenlemelere yer verilmesi gerektiği vurgusu yapıldıktan sonra Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) itibariyle devlet, sulama imkanlarını, tarım sanayisini geliştirerek, paketlenme ve muhafız etme de gerekli teknik desteği sağlayarak kırsal yaşam alanlarını geliştirmeye başlamıştır (Özensel, 2018, ss.130-134). Devletin yaptığı bu politikalarla kırsal yaşam alanlarına desteklerinin artması sonucunda, kentteki bu aşırı yığılmayı ve göçleri azaltmaya yönelik olarak 2007 sonrasında şaşırtıcı şekilde, 60 yıllık bir süreçte ilk defa tarımda çalışan sayısı kentten dönenlerden dolayı artmıştır (Özensel, 2018, s.45). Günümüzde ise Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan'dan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)'na kadar yapılan çalışmalar sonucunda kırsal yaşam alanlarında, sulama alanları 2,81, orman alanları ise 21,5 hektara yükselmiştir. Tarıma dayalı sanayide ithalat 7,5 milyar dolara, ihracat ise 5,4 milyara yükselmiştir. Halkın yeterli ve dengeli beslenmesi esas alınarak alt yapı sorunlarının çözülmesiyle organik besin üretimi desteklenmiştir. Hayvan yetiştiriciliğine önem verilerek bölgesel programlar uygulanmaktadır (Özensel, 2018, ss. 136-138). Uygulanan projeler ve son yıllardaki bu iyileştirme politikaları kırsal yaşam alanlarının çekici yönlerini arttırarak rağbet görmesini sağlamıştır.

Tablo 3. Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus/ 1975-2000

	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Toplam-Total	3 584 421	3 819 910	5 402 690	6 692 263
(%)	100,00	100,00	100,00	100,00
Şehirden -Şehre	1 752 817	2 146 110	3 359 357	3 867 979
(%)	48,90	56,18	62,18	57,80
Köyden-Şehre	<u>610 067</u>	860 438	969 871	<u>1 168 285</u>
(%)	17,02	22,53	17,95	17,46
Şehirden-Köye	<u>692 828</u>	490 653	680 527	<u>1 342 518</u>
(%)	19,33	12,84	12,60	20,06
Köyden-Köye	528 709	322 709	392 935	313 481
(%)	14,75	8,45	7,27	4,68

Kaynak: Genel Nüfus Sayımları, 1980-2000/TÜİK

Yukarıda yer alan TÜİK kaynaklı 1975/2000 yılları arasında yerleşim yerlerine göre göç eden nüfusa bakıldığında 2000'li yıllara yaklaştıkça kentten kıra büyük oranda göçler yaşandığı görülmektedir. bu göç etme oranları ise, 2000 yılından sonra revize edilen politikalar sayesinde daha da artmıştır.

Kırın çekiciliğinin oluşmasında gerek dünyada gerekse Türkiye'de uygulamaya konulan projeler de önemli etmendir. "E. Howard'ın "bahçekent modeli", Robert Owen'ın "yeni kentler fikri", Richard Meier'e ait olan "kentsel köy" önerisi, Raanan Weitz tarafından ileri sürülen "kırsal kent" önerisi ile Türkiye'de bir dönem uygulama imkânı bulan "Köy-Kent Projesi" temel alt yapı hizmetlerinin tamamlanmasında ve kırın yüceltilmesinde önemli çözüm önerileri olmuştur." (Sürmeli, 2017, ss.280-281).

Uygulanan bu "Köy- Kent Projesi"; ilk olarak 1969 yılında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından fikir olarak sunulmuş ve 1973 yılında Köy İşleri Bakanlığı tarafından benimsenerek uygulamaya konmuştur. Bu bağlamda Batı Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da uygulanmıştır. Ancak siyasi değişimlerden dolayı devam ettirilememiştir. "Köy- Kent Projesi"nin uygulanmasında üç temel amaç bulunmaktadır:

1. Az personel ve az yatırımla kırsal alanın ihtiyacını karşılayabilmek,
2. İşsiz kalan nüfusa proje yardımıyla istihdam sağlayabilmek,
3. İstihdamı sağlanan kişi sayısını arttırarak kentlere olan göçü azaltarak, kentleşme sürecini

sağlıklı hale getirebilmektir (Erdönmez, 2005, s. 38).

Çalışmada verilmek istenilen kır-kent arasındaki göçün nedeni, yaşanan süreci ve oluşan sonucu aşağıda yer alan tablo özetler niteliktedir.

Tablo 4. Köyden Kente ve Kentten Köye Göçlerin Sebep-Sonuç İlişkisi

Göç şekli	Neden	Süreç	Sonuç
Köyden Kente Göç	Köylerdeki itici faktörler ve sanayileşme süreci	Kentlerdeki sosyoekonomik canlanmalar ve itici faktörler	Çarpık kentleşme ve beraberinde getirdiği sorunlar.
Kentten Köye Göç	Köyden kente yoğun ve kontrolsüz göçler	Çarpık kentleşme	Kentlerin köyleşmesi

Kaynak: Güreşçi,2010,s.79.Türkiye’de Kentten-Köye Göç Olgusu

5. SONUÇ

1960’lar da Marksistler ve Çağdaşlaşma Okulu’na ait kuramcılar, Türk tarımındaki sorunlardan hareketle köylülüğün er ya da geç olacağını ve küçük üreticiliğin yerini büyük işletmelere bırakılacağı düşüncesi savunulmaktadır. Bu bağlamda öneri olarak da dönüşüm ve gelişim ön koşullu köylülükten arındırılmış bir toplum gerekliliği olduğunu belirtirler. Ancak 1970’lere gelindiğinde hala küçük tarım üreticiliğinin ve köylülüğün devam ettiği görülmüştür (Özensel, 2018, s.67).

Sonuç olarak, toplumu oluşturan kırsal ve kentsel alanlar arasında göçler görülse de birinden birinin temelli yok olması mümkün değildir. Her zaman birbirlerinin idamesi durumundadırlar. Bundan dolayı da ekonomik ihtiyaç başta olmak üzere sağlık, sosyal, eğitim, teknoloji gibi ihtiyaçları gidermek amacıyla yapılan göçlerde, göç edilen merkezlerde çalışma hayatına destek sağlanırken, zaman içerisinde kentin yapısı bozularak çarpık kentleşme gibi sonuçlar görülmektedir. Ülke genelinde belirli merkezlere yığılmalar yaparak merkez yapısını bozmak, merkez kaynaklarını tahrip etmek yerine dengeli şekilde yerleşim merkezlerine yerleşmek gerekir. Devlet bu süreçte son zamanlarda birçoğunu yapıyor olsa dahi, ham maddenin yakın olduğu, kırsal alanlara süt ve süt ürünleri, et ve diğer hayvansal gıdaların paketlenmesi, konservelerin yapılabileceği tesisler kurarak, turistik tesisler kurarak, üretici ve tüketici arasındaki fiyat farklılığını aza indirmek için büyük pazarlar kurarak ve bu çalışmaların devamlılığını sağlayarak kırsal alanı daha da kalkındırabilir. Bunu yapabilecek güce sahip olan devlet, yaşam merkezlerinin şartlarını bu ve buna benzer projelerle iyileştirerek ülke içerisindeki göçlerin yönünü ve boyutunu eşitleyebilir. Böylelikle ülke içerisindeki yaşam şartlarında eşitlik sağlandığında orantısız göçlerin önüne geçilmiş bu bağlamda bölgesel tahripler azalmış ve yaşam alanlarının yok olma algısı yıkılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Apak, H. (2014). “Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Arslan, A. ve Çağlayandereli, M. (2016). “Gündelik Yaşamı Anlamak”, Paradigma Akademi, İstanbul.
- Aydınlı, H.A. & Çiftçi, S. (2015). “Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuata Sürece Etkisi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2015(54): 192-200.
- Bal, H. (2008). “Kent Sosyolojisi”, Fakülte Kitapevi, Isparta.
- Başar, Y. (2015). “Türkiye’de İller Bazında İç Göçü Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi:2008-2013”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Biçim, H. (2012). “Zorunlu Göç, Göçebelik ve Kentte Tutunma Tarzları: Batman Pazaryeri Mahallesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Cansever, M. (2012). "Antalya İli Özelinde Göç ve Terörizm İlişkisinin Zamansal ve Mekansal Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cirik, V. (2011). "Kırsal ve Toplumsal Kalkınma Stratejilerinin Geliştirilmesinde KÖYDES Projesi.", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çelik, Z. (2006). "Türkiye'de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü. İzmir
- Çınar, T. (2000). "Bahçe Kent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kentbilime Katkıları". Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 55(1): 27-52.
- Deringöz, T. (2017). "Kentsel Dönüşümün Kentsel Aidiyet Duygusu Üzerindeki Etkisi: Kırşehir İli Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aksaray.
- Durguter, H. (2012). "Kent Modelleri ve Sürdürülebilir Kent Modelleri", Turkish Studies Dergisi, Summer 7/3: 1053-1065
- Erip, C. (1998). "Ülkemizde 1950 Yılından Sonrası Yaşanan İç Göçlerin Kent Kimliğine Mekansal Etkileri Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Erdönmez, C. (2005). "Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2: 35-51
- Güreşçi, E. (2010). "Türkiye'de Kentten Köye Göç Olgusu". Doğu Üniversitesi Dergisi, 11(1):77-86
- Kaçmazoğlu, H.B. (2017). "Mübeccel Belik Kıray'ın Sosyolojik Görüşleri Üzerine", Sosyoloji Konferansları,2017, (Editör. Nevin Güngör Ergan), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi, 385-412, İstanbul.
- Karayormuk, K. (2001). "Toplam Kalite Yönetiminde Performans Değerlemenin Önemi ve Bir Araştırma", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 3(2):61-73.
- Kayıkcı, S. (2009). "Türkiye'de Kırsal Alan Yönetimi", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimleri) Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Koç, V. (2007). "Orta Ölçekli Yerleşim Alanlarının Geleceğe Yönelik Büyümesinde Alternatif İl İçi İçsel Çekim Alanları Denizli Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Denizli.
- Kurt, H. (2006). "Türkiye'de Kent-Köy Ve Kentli-Köylü Algısı Üzerine Bir Araştırma", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(6), -.
- Ortaylı, İ. (2005). "Genel Göç Olgusu", Uluslararası Göç Sempozyumu, 2005, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, 19-22, İstanbul.
- Özensel, E. (2018). Kır Sosyoloji, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Özkan, Ö.T. (2018). "Türkiye'de İç Göç Olgusunun Kentleşme Sürecine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Niğde.
- Perruchoud, R. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. (Çev. Ed.: Bülent Çiçekli), Uluslararası Göç Örgütü, İsviçre
- Sağlam, S. (2006). "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz(5):33-44
- Sürmeli, İ. (2017). "Türkiye'de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş", Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu, 2017, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 275-286, Ankara.
- Yalçın, C. (2014). Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.